

ՄԱՆՐԷԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. — ՀԻՍՈՒՄՃԱԲԱՆ-  
ՆԱԿԱՆ - ՄԱՆՐԷԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԽՈՒ-  
ՋՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԸՆԳՀԱՆՈՒՐ ԱՆԳԱ-  
ՄԱՆՈՒԾՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ. — ԹՐԵ-  
ՓՈՆԵՄԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՂԵՂԱ-  
ՅԻՆ ԿԵՂԵԻՆ ԶՂԱՅԻՆ ԲԶԻՋ-  
ՆԵՐՈՒՆ ԽՈՐՇԱՆԻԹԻՒՆ (CY-  
TOPLASME) ՄԷՋ:

Նօթ Պ. Ե. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ, ցերեպայացուած Պ.  
Խուլի ձեռնով Գիտութեանց Ակադեմիային  
(նիս 1922 Ապրիլ 24ի):

Անգամ մը որ օրկանիդը կ'ախտաւա-  
րակուի, թրեփոնեմը թաքնութեան երկար  
ժամանակաշրջանէ մը յետոյ կրնայ արթըն-  
նալ եւ իր կենսունակութիւնը ցոյց տալ: Լաւ  
ղեկավարուած հակասիֆիլիսական դարմա-  
նում մը արդիւնաւոր կ'ըլլայ թրեփոնեմին  
դէմ՝ պարագաներու մեծամասնութեան մէջ.  
խոցուածքները կ'անհետացնէ եւ ահաւոր մա-  
կաբոյժին յարձակողական վերադարձը կ'ար-  
գիլէ: Բայց կարելի չէ օրկանիդը ամլացնել  
(stériliser): Թրեփոնեմը կը պահուի, բայց  
չի ջնջուիր:

Հիստուածամանրէաբանութիւնը չի՞ կր-  
նար արդեօք օգնել այս խնդիրը լուծելու:  
Այս եղած է մեր հետախուզութեանց նպա-  
տակը:

«Ընդհանուր անդամալուծութիւն»ը ու-  
սումնասիրութեան թանկագին նիւթ մը կ'ըն-  
ծայէ: Մէկ կողմէն, մեր դէմն ունինք քրոնիկ  
հիւանդութիւն մը որ վերաբորբոքումներով  
(poussées) կը յառաջանայ: Միւս կողմէ, այդ  
հիւանդութիւնը կը տեղականանայ ուղեղային  
կեղեւին մէջ: Կեղեւին ջղային բջիջները՝  
ինչպէս բոլոր ջղօնները (neurones), անգամ  
մը որ իրենց ամբողջ զարգացմանը հասնին,  
այլ եւս չեն փոփոխուիր եւ երբեք չեն բաղ-  
մապակուիր: Ուստի, երբ ջղային բջիջները  
հարուած կը կրեն ու կը ջնջուին, ու եւէ վե-  
րանորոգում անհնար ըլլալով, այդ գործարա-  
նիկներուն (organite) վիճակուած պաշտօնա-  
վարութիւնները կը ջնջուին: Վերջապէս, հա-  
կասիֆիլիսական դարմանումը՝ իր բոլոր ձե-

ւերով՝ անադդեցիկ է «ընդհանուր անդամա-  
լուծութեան» դէմ:

Նոկուշիին կը պատկանի արժանիքը՝  
1915ին «ընդհանուր անդամալուծութեան» մէջ  
թրեփոնեմը երեւան հանած ըլլալու: Անկից  
ի վեր, Մարինեքօ եւ Մինէա, Լէվատիժի  
եւ Մարի, Պանքովսքի, Կեպէտ, Պենետէք եւ  
Թաթար, Յօրսթեր եւ Թոմաշեվսքի, Փուլիտօ  
Վալէնթէ, Էւայլն, հաստատեցին Նոկուշիի  
դիւար:

1905ին մենք մեր հետախուզութեանց մէջ  
չէինք յաջողած՝ ջղօնաօրդիկներու (neuro-  
fibrilles) զանգուածային թաթաւումին (im-  
prégnation) պատճառով. քանի մը տարիէ ի  
վեր վերսկսանք «ընդհանուր անդամալուծու-  
թեան» ուսումնասիրութիւնը: Ատիկա կրցանք  
ընել շնորհիւ դերագանց բարեհաճութեանը  
Պ. Փուլիտօ Վալէնթէի որ Լիզպօնէն հաճե-  
ցաւ մեզի զրկել «ընդհանուր անդամալուծ»-  
ներէ առնուած նիւթեղէններ: Սենք կրցանք  
օգտագործել նաեւ կտորներ որ կուգային Պ.  
Լէթէնժէի եւ Պ. Փօլ Կիրոյի հիւանդանոց-  
ներէն:

Թեքնիքին համար, մենք կիրարկեցինք  
արծաթային թաթաւման եղանակը, Մաննի,  
Նիսիի մեթոտները, Էւայլն:

Փուլիտօ Վալէնթէ, բազմիցս ունեցած ըլլա-  
լով Նոկուշիի մեթոտին օգնութեամբ ուսում-  
նասիրելու «ընդհանուր անդամալուծութեան»  
պարագայ մը որ թրեփոնեմները չափազանց  
բազմաթիւ էին (1), սապէս կ'արտայայտուի.  
«Թրեփոնեմները ջղային բջիջներուն շուրջը  
կը դառաւորուին եւ նոյն իսկ անոնց մէջ կը  
թափանցեն: Մակաբոյժներով ամենէն աւելի  
հարուստ շրջաններու մէջ, այսինքն հոն որ  
«փրոսեսիւս»ը լիալիւր բնաշրջման մէջ կը  
գտնուի, դանազան «փլան»ները իրենց բուն  
կէտին զննելով՝ որոշապէս կը նկատեմ թէ  
ջղային բջիջները պաշարուած են թրեփո-  
նեմներու խիտ համախմբումներով, որ տեսակ  
մը ամբողջական շրջապատ կը կազմեն ա-  
նոնց: Բջջային կազմաձաւման (désagrégation)  
աւելի յառաջացեալ հանգրուանի մը,

(1) Երկու «պատրաստութեանց» վրայ գոր-  
ծող Փուլիտօ Վալէնթէ մեզի զրկեց, թրեփոնեմ-  
ները աւելի բազմաթիւ էին ուղեղային կեղե-  
ւին քան մարդկային «շանք»երու մեծ մա-  
սին մէջ:

կորիզն ինքն իսկ կ'անհետանայ եւ ամբողջ քլիջէն ուրիշ բան չի մնար բայց եթէ հատակոյտերու (granulations) շեղջեր՝ պաշարուած մակարոյծներով որ ամէն ուղղութեամբ հոն կ'ելլեն ու կը մտնեն»:

Ուրեմն, ըստ Փուլխաօ վալէնթէի, թրեփոնեմները ջրային քլիջներուն վրայ կը յարձակին, նոյն իսկ անոնց մէջ կը թափանցեն ու վերջի վերջոյ կը ջնջեն դանոնք: Հուսկ ապա՝ ջրային տարրերուն տեղը, ուրիշ բան չենք գտնար բայց եթէ մակարոյծներ ու հատակոյտերու շեղջեր:

Մեր ունեցած կտորներուն մէջ մենք թրեփոնեմներու այդպիսի առատութիւն մը չտեսանք: Բայ ի ինչ ինչ կտրածքներէ, ուր սակաւաթիւ նրբանոթներ (vaisseaux) պաշարուած էին սփիւրճէթներու ցանցով մը, մակարոյծները ցանցաւ էին:

Գիտենք թէ պարապներու ստուար մեծամասնութեան մէջ միջրոպները, մանաւանդ պաքթերները կ'ապրին մարմնոյ հիւթերուն (humeurs) մէջ, շաղկապիչ հիւսուածին (tissu conjonctif) շարժուն եւ սեւեռեալ տարրերուն եւ նրբանոթային «անտօթեիոմ»ներուն մէջ, բայց միւս հիւսուածներու ջրային քլիջներուն մէջ չեն թափանցեր:

Բայ ի նորածինին ժառանգական սիֆիլիսէն, փանթրեփօնեմով՝ ուր թրեփոնեմը ազնիւ քլիջներուն, — մանաւանդ լերդային բըջիջներուն — մէջ կը թափանցէ, թրեփոնեմը կը հեռուի ընդհանուր կանոնին, դայն կը տեսնենք միայն այն տարրերուն մէջ զոր քիչ առաջ թուեցինք, ան երբեք միւս հիւսուածներու քլիջներուն մէջ չի բնակիր: Արդ, «ընդհանուր անդամալուծութեան» մէջ, թրեփոնեմը զոյուլիւն սննի ուղեղային կեղեւին մէջ, ան կը գտնուի այն ցանցկէշին մէջ (lacis) որ կազմուած է ջրային քլիջներու «տանտրիթ»ներէն, «նեկրօզիլիք» քլիջներու գլան-առանցքներէն ու երկարաձգումներէն: «Ընդհանուր անդամալուծութեան» մէջ թրեփոնեմը ուղեղին մէջ չէ այնպէս ինչպէս է «շաքր»ի մը մէջ, սիֆիլիս մը կամ «կօմ» մը, ան կը գտնուի ուղեղին հիւսուածքին մէջ իսկ: Բայց, իրողութիւն մը որ աւելի եւս շահեկան է, մեր թաթաւումները անփիճելի կերպով ցոյց կուտան թէ թրեփոնեմը «քօթէք»-ին ջրային քլիջներուն «սիթօփլագմ»ին մէջ կը թափանցէ: Մեր պատկերները «շեմայա-

կան» են. յաճախ մեր «պատրաստութեանց» մէջ գունահիւթը (pigment) եւ ջրօնեարդիկները չեն գունաւորուած. «սիթօփլագմ»ին բաց գոյն խորքին վրայ սեւ գոյնով կ'անջատուի միայն թրեփոնեմը իւր բոլոր նկարագիրներով, ջրային քլիջին կորիզը որոշապէս տեսանելի է. ինչ որ սննինք մեր դէմը, այլասերած կամ ջնջուած քլիջներ չեն, այլ յարարերաբար լաւ պահպանուած տարրեր:

Կեղեւին երկրորդ եւ երրորդ խաւերուն մէջ է որ ամենէն յաճախ այս հաստատումներն ըրած ենք: Մակարոյծներով լեցուն ջրային քլիջները՝ առաւելապէս փոքրածաւ տարրեր են որոնց հատիկ (grain) անուներ կուտան հեղինակները:

Այս իրողութեանց լոյսին տակ, ահա ինչպէս կ'ըմբռնենք «ընդհանուր անդամալուծութեան» յառաջ խաղացումները (processus): Թրեփոնեմը կը վարակէ գորովենին (piemère), եւ աւելի կամ նուազ երկար ժամանակաշրջանէ մը յետոյ, այդ թաղանթին ձագարներուն մէջէն կ'երթայ «քօրդէք»-ին նախանրբանոթային պատեաններուն մէջ (gaines prévasculaires), աւշային (lymphatique) անջրպետէն կ'անցնի, ջրային հիւսուածին կը հասնի. սկզբնաւորութիւնն է «ընդհանուր անդամալուծութեան»: Այդ հիւսուածին մէջ կը զարգանայ, վառարան մը կը ստեղծէ եւ ջրային քլիջները կը խոցէ: Յաջորդաբար յառաջ կուգան ֆրանկախտային «մենենթիթ», «լենֆանթիթ», «անսեֆայիթ»:

Բայց քանի մը թրեփոնեմներ մտած են կեղեւին ջրային քլիջներուն «սիթօփլագմ»ին մէջ, ուր անշուշտ անմատչելի են ղեղադարմանական նիւթերու: Եւ երբ վառարանը կը չիջանի, կը մնան սակայն ժահրի պահեստարաններ (réservoirs): Որոշ բոյլի մը, թրեփոնեմը ջրային քլիջէն դուրս կ'ելլէ ու նորէն կը զարգանայ. այսպէս կը վերաբորբոքին նոր վառարաններ:

Եթէ միջ-քլիջային թրեփոնեմները անմատչելի են ղեղադարմանական նիւթերու, ասիկա մեզի թոյլ կուտայ ըմբռնել նաեւ թէ ինչո՞ւ հակասիֆիլիսական դարմանումը ագրեցութիւն չունի այս անարկու հիւսողութեան վրայ («ընդհանուր անդամալուծութեան»):

\* \* \*